

A v s k r i f t.

113170

Fra Marta Steinsvik .
O s l o .

Jeg har netopp lest igjennem Deres bok "Frimodige Ytringer". Der hvor jeg kan kontrollere Deres opplysninger, viser det sig å være adskillige feil og usøyaktigheter. Særlig har biskop Berggrav fått en meningsløs og urettferdig behandling. La mig på et eneste punkt gjøre Dem oppmerksom på en opplysning som er meget i strid med sannheten. De forteller side 6 og 7 at biskoppen "med høitaler gjennomstreift Nordmarka og landet like opp til Ringerike og advarte fortrinsvis ungdommen mot å sette sig til motverge mot tysker. Det er gjentagne ganger gjort oppmerksom på at dette er loddrett ty løgn, spredt gjennom bladet Signal. Hvordan det hele henger sammen får De bl.a. beskjed om gjennom Berggraves bok "Da kampen kom."

Når De nu er gjort oppmerksom på denne feil, og De dermed vet at De har kommet i skade for å oppe for tusener av mennesker en tysk løgnhistorie, vil det interessere mig meget å høre hvad De vil re ved dattet for å rette på det. Man skal ikke si falsk vidnesbyrd om sin neste. Deres svar vil for mig bety meget når jeg skal vurde: det andre De har å sere frem.

E r o s d i g s t
(sign) Dagfinn Hauge.

Marta Steinsvik
Kvål st.

Kvål den 4. juli 1947.

Herr Pastor Dagfinn Hauge,

O s l o .

Deres brev av 24/6 har jeg mottatt. Jeg er for tiden på ferie og har derfor ikke hatt forhånden Berggravs bok og visse papire som jeg anså nødvendige for å besvare Deres brev. Det har tatt meg en tid å få tak i dette. Derfor kommer mitt svar først nå.

Det skulle ha gledet meg meget om min beretning om Berggravs ferd til Ringerike bare hadde vært en " tysk løgnhistorie" Jeg ville i så fall ubetinget ha rettet min fremstilling i et eventuelt nytt opplag av min bok og gjort biskoppen offentlig unnskyldning for feilen.

Men for å bli overbevist om at min beretning bare er en tysk løgnhistorie kreves der riktignok solidere bevis enn en løss påstand fra Deres side, bygget på en delvis uriktig fremstilling i Berggravs bok, som forøvrig etter min mening mere bekrefter enn avkrefter min egen kortfattede omtale av saken. Mere derom senere.

Jeg skal i det følgende først gjøre rede for det grunnla. jeg har bygget min beretning på . I professor Skeies brosjyre " Forhandlingene med tyskerne 1940 , " side 7, leser vi :

" Det var antagelig et ledd i den forståelse som således var kommet istand mellem tyskerne og representative menn i Oslo, at biskop Berggrav søkte å stanse den motstand som ble gjort av uorganiserte nordmenn. Han reiste i dette øyemed til Krokskogen, og etter sin hjemkomst holdt han tirsdagden 16. april om ettermiddagen en radiotale, hvori han bl.a. sa : " Under en reise som jeg igår gjorde oppover landet for å se til sivilbefolkningen og bistå med oppklaring av unødige misforståelser slo det mig at enkelte ikke er klar over vesentlige ting. De tror at det å skyte på en soldat er fri sak for alle og enhver, ja kanskje noen mener det er plikt. De vet ikke at i krig er det meget bestemte regler og avtaler og at bare krigere kan føre krig. Sivilbefolkningen må avholde sig fra enhver innblanding. Hvis noen fra sitt vindu ser en tropp marsjere forbi, og så løsner et skudd mot den, så har han ikke bare brutt krigens lov, men han har utfordret til den værste gjengjeldelse mot utskyldige som tenkes kan. Et slikt skudd har i krigene ofte kostet 100 uskyldige mennesker livet. Sivile som voldelig blander sig inn i krigen ved sabotasje eller annet, gjør den største forbrytelse mot sine landsmenn. La oss vise disiplin.-----

Sivile må aldri bære våpen. Etter krigsloven er de da franktirsører og blir skutt. Alle krigshandlinger er forbeholdt uniformerte og organiserte tropper.

Legg merke til disse ting. Riksadvokaten opplyste om dem i avisene forleden ved å vise til Haagerkonvensjonen. Uniformerte og organiserte soldater er det som er under krigens lovs beskyttelse om de blir tatt til fange eller de iverksettes sig.

Jeg har netopp talt med Høyesterettsjustitiarius om disse forhold. Vi var enige om at det burde bli gjort oppmerksom på dem i radio, fordi vi ser det som vår plikt å redde menneskeliv.-----

Mange har også meget av ridderlighet å fortelle om tyskerne. Til den fulle sannhet hører også dette."

(Prof. Skeies sitat av Berggravs radiotale er her endel forkortet. Den finnes i sin helhet trykt i " Kirke og Kultur", årgang 1940, og som bilag i Berggravs bok. " Da kampen kom. ")

- 2 -

Berggrav forteller altså her selv hva han sa til folk på turen sin oppover til Ringerike den 15. april 1940. Der var mange norske øyen- og ørenvitner. Ett av disse har uttalt at hadde han hatt skytevåpen, ville han "skutt biskoppen ned som en hund."

Biskoppen ble fotografert på turen i sin bil med høyttaleren. Jeg har selv hatt et faksimile av fotografiet i min hånd.

Hva kunne så grunnen være til navnte øyenvidnes harme over biskoppens ord, slynget med høyttaleren ut over de distrikter han passerte? At de tyske militære myndigheter bifaldt denne Berggravske fortolkning av folkeretten er ikke så underlig. Vår høyeste norske, juridiske autoritet, professor dr. juris Jon Skeie, synes imidlertid å være av en annen mening. Han skriver i sin før omtalte brosjyre på side 9:

"Den folkerettslære som bishpen forkante med henvisning til de to juridiske autoriteter, stemmer imidlertid ikke med Haagkonvensjonens reglement om landkrigens lover og sedvaner. Det heter ganske visst i artikkel 1: Krigens love, rettigheter og plikter finder ikke alene anvendelse på armeen, men også på militser og korpser av frivillige som oppfyller følgende betingelser: 1. at de har et fast kjennetegn, som kan gjenkjennes på avstand, 2. at de bærer sine våpen 1. at de har iver seg en person som er ansvarlig for sine underordnede, 2. at de har ett fast kjennetegn, som kan gjenkjennes på avstand, 3. at de bærer sine våpen åpent, og 4. at de i sine operasjoner retter seg etter krigens lover og sedvaner. - Men i artikkel 2 bestemmer reglementet videre: Befolkningen på et ikke okkupert land-område som, når fienden nærmer seg, av egen drift griper til våpen for å bekjempe de innrykkende tropper, uten å ha tid til å organisere sig i overensstemmelse med første artikkel, skal betraktes som krigsførende, hvis den bærer sine våpen åpent og hvis den overholder krigens love og sedvaner."

"De sivile som Berggrav hadde talt til på sin reise, kjempet på et område som ennå ikke var okkupert, og advarslen i hans radiotale var generell, den gjaldt hele landet. At betingelsene for sivils forsvar rett etter art. 2 var tilstede, kunne der ikke være tvil om, det tyske overfall var jo kommet så pludselig at ikke engang noen del av hæren var mobilisert den 9. april. Og ved besettelsen av magasinene og avbrytelsen av telegraf- og telefonledninger var der på de fleste steder heller ikke i de følgende dager blitt anledning til en ordnet mobilisering overensstemmende med forskriftene i den siterte artikkel 1. Bishpen introduserer, som vi har sett, videre den lære at den sivile so har løst ett skudd til landets forsvar derved har utfordret til "den værste gjengjeldelse mot uskyldige som tenkes kan." Også denne lære er i åpenbar strid med folkeretten. Selv om en mann skyter en fiendtlig soldat på et okkupert område, har fienden ikke rett til å hevne sig ved straff mot uskyldige. Haagerkonvensjonens reglement bestemmer i art. 50 i avdeling III om fiendens myndighet på okkupert område: "ingen fellesstraff- pengestraff eller annen straff- kan ilægges befolkningene på grunn av enkeltpersoners handlinger, når befolkningen ikke derfor kan betraktes som solidarisk ansvarlig." Men tyskerne hadde nok interesse av at begge disse vranglærer ble forkynt og det av en biskop i den norske kirke."

Så langt professor Skeie.

Mener De, herr Pastor, at professorens fremstilling, som jo i skarphet langt overgår min korte omtale av saken, og som helt samstemmer med min bedømmelse av Berggravs opptreden, også bare er en "tysk løgnhistorie"?

Jeg har imidlertid ikke bare kjennskap til saken fra professor Skeies brosjyre, som jo forøvrig må ansees som kildekrift. Jeg har også mottatt en førstehånds beretning om ekspedisjonen i sin helhet fra en norsk direktør som Berggrav kan takke for at han oppnådde kontakt med general Engelbrecht.

Direktøren, som jeg anser for en absolut pålitelig mann, har meddelt meg:

Endel unge norske vernepliktige var i de første dage etter den tyske invasjon dradd opp gjennom Nordmarken og videre oppover Krok-skogen for å stanse den tyske fiende, som endda ikke var nådd til disse distrikter. Da det ryktes at fienden var på vei nordover, ble foreldre og slaktelseslektninger av disse unge menn engstelige for de skjebne. Biskop Berggrav, hvis sønn også var med blandt dem, fant da på at man skulle henvende seg til den tyske overkommando med bønn om at de unge menns liv måtte spares. De var antagelig uten uniformer, de ville da formodentlig av tyskerne bli betraktet som framtirører og uten nåde og barmhjertighet skutt. For å forebygge dette skulle Berggrav reise oppover og prøve å få dem friggitt. Man gikk ut fra å selvsagt at de ville bli fanget av tyskerne. Berggrav fremstiller i sin bok som om han etter instendig oppfordring fra norske og tysk myndigheter foretok denne ekspedisjon. Ifølge direktørens forklaring er dette ikke riktig. Det var Berggrav selv, som lenge forgjeves søkte å få først Falkenhorst og siden general Engelbrecht i tale. Det lyktes ham tilslutt ved nevnte direktørs hjelp å komme inn til general Engelbrecht. Den norske direktør hadde på en av sine Tysklandsreise for år tilbake mottatt et egenhendig brev fra Hitler. Ved å forevise dette brev slapp direktøren inn til generalen og fikk forelagt ham saken og bedt om at biskoppen måtte få en konferanse. Generalen gikk omsider med på dette, og det lykkedes Berggrav å få generalens tillatelse til å reise oppover landet og om mulig redde de før omtalte unge kjempere. I sin bok antyder biskoppen at generalen sørget for reiseutstyret, men han unnlater å nevne at han reiste i tysk panserbil og med tysk sjåfør. Derimot legger han ikke skjul på at han gikk ut for å være utsending fra det Røde Kors.

Forøvrig stemmer biskoppens beretning i boken med direktøren. Det viste seg at det ikke sto noe på med "guttene."

400 - 500 av dem var dradd oppover på ski til Stubbøl og videre til Haug. Tyskerne hadde ikke da nådd så langt opp som til Stubbøl.

Biskoppen vendte så fornøyet tilbake til Oslo. Han hadde fått ordre til å avgi rapport til general Engelbrecht. Direktøren fortalte at det var - eller ble - dekket et godt aftensbord og at Berggrav måtte drikke skåler med den tyske general. Jeg husker ikke hva de skålet på, men det kan jo være likegyldig.

Som De vil se, herr pastor, avviker biskoppens beretning endog fra den norske direktørs. Det blir da et spørsmål om hvem av disse menn man skal tro. Direktøren har alle dage vært en sannferdig og pålitelig mann, det kan man derimot ikke beskjylde biskop Berggrav med, hvilket jeg i det følgende skal prøve å vise:

Biskoppen hadde som bekjent i et hyrdebrev av 23/10-1940 uttalt: "En tredje engstelse er kommet frem ved spørsmålet om å melde seg inn i N.S. Enhver må her følge sin overbevisning."

At biskoppen selv i den første okkupasjonstid mente disse bokstavelig har jeg all grunn til å tro. En prest i Oslo har således personlig fortalt meg at han ble kalt til biskop Berggrav, som i samtalen løp spurte ham om han var N.S. Dette benektet presten. Nå sa biskoppen "om De hadde vært det, ville det jo ikke ha vært noe å på det."

Som følge av biskoppens hyrdebrev meldte som bekjent man seg inn i N.S.

Etter "frigjøringen" forsøker biskoppen å bortforklare sine tidligere ord og skriver i "Morgenbladet" av 31. juli 1945:

"Den som høsten 1940 ville si til sine folk at det var forræderi å melde seg inn i N.S. ble av det samme N.S. avskåret fra å si det offentlig eller endog si det høit. Offentlig kunne vi bare si (23. oktober 1940): Enhver måtte følge sin overbevisning. Det går ikke an idag å forfuske denne kampanje, ved å late som om den betyd-

at hver mann ble stilt fritt, og at det altså ikke kunne være så lett
lig hva de gjorde. Akkurat det omvendte er sannheten. Parolen var
omsatt til spraket idag- til landsfærræderi må ingen la sig tvinge
Man får allikevel sitt fulle ansvar. Vi måtte bruke ord med dobbelt
sunn."

I Kirke og Kultur." For mai 1945 skriver han også bl.a.:
" Vi måtte gjemme sannheten. Svåkets og løgnens menn hadde ikke kreft
å få sannheten av oss. Fremfor la KALT om vi derved brakte sannhet
sak i fare."

Er De, pastor Hauge, enig i Deres overhyrdes ord? Mener De
man kan bruke ord" med dobbelt sunn." og " gjemme sannheten" hvis
ikke passer, å komme frem med den?

På meg, virker biskoppens ord som et guffe fra en antikrist
endsmakt. For meg står det i hvert fall så at Gud ikke har bruk for
løgner, hverken hvite eller sorte, og den som bare taler sant i gode
dager men ikke når der er fare på færde, kan vel neppe gjøre krav på
kalles sannferdig.

Biskop Berggrav har gjennom førnevnte ord stemplet seg selv
At det ikke bare var tomme ord, men at biskoppen også i praksis har
gjort dem til rettesnor for sin opptreden er det nok av eksempler i
Men det hører jo ikke hjemme i denne forbindelse.

Det er et gammelt ord som sier: " Som herren er, så følger
ham hans svende." og det kan vel neppe være tvilsomt at biskop Berg
gravs" moral." har smittet over på i alle fall endel av hans underord
nede geistlige. Det er således betegnende hva hans protesje pastor
Bonnevie-Svendsen etter frigjøringen blandt annet uttalte i et fore
drag på et olsokstevne i Trøgstad:

" Under krigen var vi alle nødt til å leve mere eller mindre
som banditter. Jeg var selv nødt til å la den almidelige moral være
suspendert en stund."

Pastoren opplyser videre at han som medlem av Heimfrem
ens ledelse var med på organisert svartebøratrafikk, tyveri (orging) o
Pastoren syntes øyensynlig at denslags under okkupasjonen var helt
sin orden, men nå etter " freden" måtte man forlate denslags metoder
og igjen bli bra og skikkelige mennesker, hevdet han.

Bonnevie - Svendsen høstet kraftig bifall for sitt inter
essante og lærerrike lærerike foredrag.

En annen av biskop Berggravs underordnede, en prest ved
menighet i nærheten av Oslo, forteller at han og endel av hans kollega
i bønn til Gud hadde spurt Gud, om det var tillatt å " likvid
(d.v.s. anikmyrde) medlemmer av N.S. til dette hadde Gud svart ja, så
(d.v.s. anikmyrde) medlemmer av N.S. til dette hadde Gud svart ja, så

En ansett lege har overlatt meg kopien av et brev. Lege
går god for brevskriverens absolutte troverdighet. Jeg siterer her et
et utdrag av dette brev:

" Prestene spurte Gud, og Gud svarte ja. Ja hva tror du
de spurte Gud om? Jeg er rystet dypt inn i min sjel og slått med for
færdelse, over denne tilståelse av en prest. Prestene tror at de spur
Gud og at Gud svarte ja på at den og den nevngivne person blandt
N.S.-folk, som man hadde utsett seg under krigen til å likvideres,
skulle myrdes. Du vil nok si at det ikke er mulig og at det er bare
ond snakk av tidligere N.S.-folk, men desværre det er mere enn sant.
Igår (her følger dato) var en dame jeg personlig kjenner, hun og henne
voksne sønn, gått opp til pastor ----- for å la seg stryke av Stats-
kirken.

I den samtale som utspandt seg i sakens anledning med
delte pastoren (navnet er angitt i brevet men utelatt her. - N.S.) at
prestene var blitt forelagt spørsmålet om godkjenning av likvidering
av nevngitte personer innen N.S. Han hadde personlig vært med på det
og han spurte Gud om disse mennesker skulle likvideres, - myrdes heter
det, når ikke rettessig domstol feller dødsdom, - og Gud svarte ja.

Kan du tenke deg noe så opprørende av den norske kirke
en sådan vanhelligelse og misbruk av Guds navn som dette.?

Jeg er slutt av vild forferdelse over slikt, og resultatet kan jo ikke bli annet enn at jeg omgående melder meg ut av Statskirken."

I brevet oppgis også navner på N.S.- personer som ble skikkrådet og hvis likvidasjon ifølge denne prests utsagn var godkjent og velstilt av Gud selv, t.eks. mordet på Faste Moe. Han ble skutt ned bakfra i ryggen, da han arm i arm med sin kone spaserte til sitt daglige arbeid. Nok av lignende "likvidasjoner" kunne nevnes. Som De sikkert vet, herr pastor, har utmeldelser av statskirken etter "frigjøringen" så å si hørt til dagens orden. Det er en trist foreteelse. Kirken er kirken. Den har bestått i snart tusen år og burde vernes om i gode og onde dager, selv om dens tjenere ikke alltid i like høy grad holder mål. Jeg tviler ikke i minste måte på at der innen den norske geistlige stand finnes mangfoldige prester som både er fromme og bra og moralisk uangripelige, men det lar seg vanskelig nekte at der innen den norske kirke har funnet en utglidning sted. At biskop Berggrav ikke kan frikjennes for skyld i den anledning er vistnok manges mening. Spesielt har hans hårde og kolde skrift: "Folkedommen over N.S." utvilsomt støttet mange bort fra kirken. Selv ledende menn har måttet reagere overfor biskoppens innstilling.

Jeg kan i den anledning sitere et brev til meg fra en av våre mest ansette høyesterettsdommere:

"Oslo 7. september 1946.

Fru Marta Steinsvik.

Hjertelig takk for skriftet "Frimodige Ytringer" som De har vært så elskvårdig å sende meg. Jeg har lest det med megen interesse. Jeg kan riktignok ikke helt ut slutte meg til alt hva De har skrevet. Men også jeg mener at "N.S.-folkene under rettsoppgjøret" er behandlet langt hårdere enn ~~staten~~ det stemmer med rettferdighet og med gjeldende norske rettsregler. Og det har overrasket meg å finne biskop Berggrav blandt de strengeste dommere. Hans artikkel i "For Kirke og Kultur" gjorde på meg et meget pinlig inntrykk.

Deres ærbødige (sign)"

Vi har ønsket å gjøre samtlige prester i den norske kirke bevisstgjort med de forhold som er omtalt i min brosjyre. "Frimodige Ytringer" og har derfor tilstillet alle geistlige et eksemplar. Hvorledes denne henvendelse blir opptatt, blir da hver enkelts sak å avgjøre.

De sier, herr pastor, at De har funnet adskillige "feil og unøyaktigheter" i brosjyren. Det er mere enn kriminalpolitiet under sin ~~egen~~ granskning har gjort, men hvis De har funnet noe virkelig uriktig, vil være takknemlig for å få vite det. Det skal i så fall bli rettet i et eventuelt nytt opplag av boken.

Som De kanskje vet har mitt syn i flere år vært så svekket at jeg hverken kan lese eller skrive, men må diktere alt stenografisk til en sekretær, som siden linje for linje må lese det opp for meg. Det er en tungvint arbeidsmåte, og selv med den største omhu og samvittighet, fullhet og en likefrem pirket nøyaktighet er det ikke utenkelig at enkelte trykkfeil og mindre skrivefeil uten mitt vitende kan ha innsluppet seg i boken. Et par sådanne unøyaktigheter gjorde jeg selv kriminalpolitiet oppmerksom på, men man anså dem for så bagatellmessige at ikke ble regnet som feil.

Det vil interessere meg å få oppgitt de "adskillige feil og unøyaktigheter" som De omtaler i Deres brev. På forhånd mange takk for opplysningen.

Med beste hilsen

forbindtligst

(sign) Marta Steinsvik